

Жорж Блон

Магелан непоколебимия

Хуан де Картахена, сваленият вицеадмирал, беше седнал с трима от капитаните в малката кабина, слабо осветена от една единствена газена лампа. Четиримата офицери, сгушени, в дрехите си, стояха с шапки на главите. Зимният южен вятър обгръщаше „Консепсион“ като ледена баня и проникваше и през най-малките процеци. На застаналия на котва кораб беше тихо – чуваха се само стъпките на двамата часови, които се разхождаха по палубата. Луис де Мендоса, капитан на „Виктория“, поклати глава:

– Това би означавало да поемем огромна отговорност. Това в същност ще бъде метеж.

– Като сме стигнали дотук – друго разрешение няма! – отсече Кесада.

Той командуваше „Консепсион“. Антонио де Кока, третият капитан, вече нищо не командуваше. Беше уволнен като Картахена. Той взе думата:

– Няма да е метеж, а изпълнение на поетите задължения. Не бива да забравяме, че освен командуването на корабите ние бяхме натоварени от краля с мисия за надзор. Трябва да бдим над кралската собственост – петте кораба на експедицията. Генерал-капитанът Магелан има право да ни отнеме командуването, но не и тази мисия. Ние трябва да я изпълним. А сега можем да смятаме, че собствеността на краля е в опасност.

– Напуснахме Испания преди шест месеца – рече Кесада – и докде я докарахме – да изпукаме пред една ледена пустиня! Бяхме тръгнали към Молукските острови, а не към полярните области. Корабите са в плачевно състояние, хората умират от студ. Ако не протестираме, наистина ще избухне метеж.

– Протоколът трябва да не е много далеч – каза Мендоса.

Бившият вицеадмирал вдигна рамене. Той разви пергамента, поставен на масата. Пръстът му се спря на южния край на Испания и после се премести към Атлантика, следвайки пътя, изминат от експедицията. Канарските острови, Рио де Жанейро. Източният бряг на Южна Америка беше очертан до ширината на Рио де ла Плата.

– Разберете ме добре – рече Картахена. – Магелан получи тази флотилия, заявявайки пред краля, че знае къде се намира пътят през новия континент. Как го е узнал, това си е негова работа. Във всеки случай сигурен съм в едно...

Вицеадмиралът постави пръста си на устието на Рио де ла Плата:

– Магелан мислеше, че протоколът е тук. Беше убеден. Ала какво намери? Устието на една река. Оттогава той ни влачи напосоки. Ето вече

трети месец, откак плаваме край този бряг. Проучваме всяко заливче, всеки нос. Нищо. И адмиралът нищо не казва!

Ръката на Картагена се плъзна към долната част на картата.

– Представете си това тук да продължава безкрайно, чак до полюса на Земята, чак до ледените бариери. Защо не?

Капитаните мълчаха. Беше ясно, че всеки мислено преживява това пътешествие: тържественото отплаване от Сан Лукар де Барамеда, корабите претъркани с провизии и снаряжение; прекосяването на Атлантика, продължило безкрайно поради навлизането в зона на безветрие; бруталното отстраняване на Хуан де Картагена, който, след като му бе отказано всякакво обяснение за следвания курс, на свой ред беше отказал да отправи една вечер уставния поздрав към адмиралския кораб; райския престой в Рио де Жанейро, където туземците даваха всичко срещу нищо; сетне и това непрестанно дирене на прословутия проток...

– Генерал-капитанът е затворен, високомерен и неприятен, но все пак той е моряк – каза Мендоса. – Два пъти е минавал нос Добра надежда. Плавал е в Индия с португалските експедиции и познава по-добре от когото и да било местата, където иска да ни отведе...

– Никой не е отишъл там през този край на Земята – рече Кесада. – Дори и той.

– Магелан е моряк – продължи Картагена, – ала и най-добрият моряк може да се излъже. Кралят на Испания го поддържа, но не забравяйте, че неговият собствен господар го е прогонил преди време.

– Както Хуан II е прогонил Колумб – напомни Мендоса. – Но това се обърна в полза на Испания.

– Какво точно е положението на Магелан спрямо португалската корона? – попита Кесада.

– Официално той е беглец и предател, защото взе испанско поданство – обясни вицеадмиралът. – И все пак всички негови приближени са португалци. Сред екипажите се носи слух, че Магелан е тайно платен от Португалия, за да погуби нашата експедиция.

– Не вярвам – рече Мендоса.

– Нито лък аз – подкрепи го Антонио де Кока.

– Нито пък аз, разбира се – добави Картагена. – Но така мислят моряците. Уверявам ви, че назрява истински метеж. Ние трябва да го предотвратим.

– И какво ще искате от него? – попита Мендоса.

– Адмиралът да обясни. Да ни каже дали вярва още, че ще може да намери проток край този бряг, и какви са проектите му. И при нужда да

се съветва с нас – ние сме отговорни за корабите, те са собственост на краля.

– И как ще го принудите да обясни?

– Ето как...

Ясно е, че горният разговор не е бил стенографиран, нито записан на магнетофон. Но това възпроизвеждане съответствува точно на всички известни факти. Думите, поставени тук в устата на актьорите, изразяват накратко онова, което капитаните са си казали.

Докато те тайно съзаклятничат на борда на „Консепсион“, един около четирийсетгодишен мъж: среден на ръст, набит, с тъмни очи и черна прошарена брада, се разхожда в адмиралската кабина на „Тринидад“. Това е Магелан. Той леко понакуцва – спомен от една рана, получена в Мароко. Магелан, може би най-добрият мореплавател на своето време, има и военен опит, придобит по време на десетгодишните походи в Индия и Африка. Три пъти е раняван – и трите пъти в служба на отечеството. На двайсет и четири години в Малака той спаси португалската флота, подушвайки едно предателство, подготвяно от малайците. Тъкмо в края на тази блестяща десетгодишна служба пенсионираният по инвалидност Магелан получи аудиенция при своя владетел. Фернау де Магальяеш, благородник по рождение, имаше право на този разговор. Свел глава пред трона на крал Мануел, той предяви трите си искания.

– Сир, мога ли да получа увеличение на пенсията си?

– Не.

– Сир, бих предпочел да не бездействувам. Макар и ранен, аз мога да ви служа. Не ще ли се намери за мен някоя служба на море или в някое далечно владение?

– Не.

– Има ли нещо против кралят да заема служба в някоя чужда страна?

– Не.

Последното „не“ бе произнесено с оскърбително равнодушие. Рядко историята тъй точно преповтаря една и съща сцена: Хуан II, крал на Португалия, отправя Христофор Колумб; трийсет и три години по-късно Мануел I, крал на Португалия – отправя Магелан. В действителност повторението не е абсолютно: съветниците на Хуан II не са имали доверие в Колумб, а Магелан не е имал възможността да изложи поне малка част от грандиозния си проект; той е бил почти прогонен. Защо?

Тук откриваме една черта на характера, която би могла а priori да

изглежда маловажна, но която в същност е определила съдбата на Магелан и на хиляди други мъже, останали загадка за нас: безумно недоверчиви, невероятно горди; това в същност е само компенсация, както бихме казали в наши дни, на една стеснителност. Когато се е представил пред своя владетел, Магелан е мислел – и с основание, – че има право на повишение на пенсията, а също и на активна служба. Ала е сбъркал, като е показал до каква степен вярва в това свое право. Изразил е своите искания според нормите на протокола, но с тон, който не се е полюбил. Резултата – видяхме го. И ако малко по-късно Магелан е успял пред младия Карл V, краля на Испания, това отчасти е станало, защото е мислел, че този владетел не му дължи нищо. Тонът му е бил различен. Приет да бъде изслушан, мореплавателят казва първо най-важното от своя проект:

– Молукските острови са най-богатите на подправки и са предоставени на Испания с булата за разпределението на света. До тях може да се стигне откъм запад, тъй като съществува един проток през новия континент. Аз зная къде се намира този проток.

Една голяма част от тази декларация, която Магелан е произнесъл с абсолютна убеденост, е погрешна: Молукските острови не се намират в зоната, отредена на Испания, и мореплавателят не знае къде се намира протокът: той само си мисли, че го знае. Грешката относно местоположението на островите не е важна, тъй като на времето всички са били еднакво несигурни в тия неща. Колкото до протока през новия континент, Магелан има тази информация от един португалски капитан, който преди него плавал покрай източния бряг на Южна Америка – до Рио де ла Плата. Този моряк, полъган от големината на устието, е помислил, че новият континент свършва там или най-малкото, че там се прекъсва.

Карл V, поблазен от идеята да се открие пряк път до тези приказни острови и да се избегне конкуренцията с португалците по безкрайния път, който обикаля Африка, е дал пълната си подкрепа на мълчаливия мореплавател, а последният се е нуждаел извънредно много от нея, преди да отплава.

Първата драма в съдбата на Магелан била тази безмилостна проява на неблагодарност от страна на Мануел Португалски. А ето и втората: испанците не поискаха да узнаят, че Магелан е нейна жертва. За благородниците, както и за хората от народа, той е останал „чужденецът“, „беглецът“.

В тази петъчна нощ преди Цветница Магелан още не е осведомен напълно за конспирацията на испанските капитани, но и това, което

знае, би стигнало да обезпокои и най-големия оптимист. Той знае, че корабите са в лошо състояние, провизиите – доста намалели, екипажите – недоволни. Ала всичко това, което съвсем не е маловажно, е нищо пред главното: предстои да бъде открит протоктът през новия континент – ако той изобщо съществува. Ако ли не, остава позорното завръщане.

Цветница 1520 година, полунощ. Една лодка се отделя от „Консепсион“ с трийсетина въоръжени мъже на борда. От петте кораба, хвърлили котва, три са командувани от хора, предани на Магелан. Заговорниците мислят, че ако успеят да завземат един от тях, съотношението на силите ще се обърне; тогава генерал-капитанът вече не ще може да се отърве от обяснение.

Лодката приближава до „Сан Антонио“, командуван от капитан Мескита. Мъжете се покатерват по една въжена стълба. Заварват Мескита в леглото и го връзват. В този момент привлечен от шума, се появява един боцман, досетил се, че на кораба става нещо нередно.

– Какво правите тук? – пита той Кесада.

Шест удара с нож – това е отговорът! И Кесада прекрачва границата, която отличава простото неподчинение от открития метеж. Всички португалци на борда на „Сан Антонио“ са оковани и хвърлени в трюма.

Навсякъде – тишина и мрак. Магелан не е могъл да се досети за нищо от своя кораб.

Той започва да разбира какво става едва на другия ден сутринта, когато метежниците връщат лодката, която, както всеки ден, отива за вода и дърва. Разбира всичко в единайсет часа, когато водачът на една лодка, дошла от „Консепсион“, му връчва писмо. Магелан отива да го прочете в кабината си.

Посланието, написано „от името на испанските капитани“, е озаглавено *Прошение*. Тонът му е учтив и даже почителен. Капитаните обясняват, че са били принудени да извършат това насилническо действие, защото Магелан се отнася с тях по унизителен начин и не им дава никакви обяснения. Те в никакъв случай не оспорват авторитета на адмирала. Искат само адмиралът да се отнася по-добре с тях и да ги изслуша. При тези условия те ще служат на генерал-капитана с преданост и уважение. „При тези условия“. Ах, тези испанци – високопоставени, смели мъже, а как не разбират значението на тези две прости думи, изразяващи най-главното качество на техния адмирал: непреклонна воля.

Магелан напуска кабината си.

– Задръжете тук лодката на „Консепсион“ – заповядва той на

боцмана.

Сетне повика Гонсало Гомес де Еспиноса, алгуасил¹ на флотилията, и му дава нарежданията си.

Обед е! Една лодка от адмиралския кораб се отправя към „Виктория“. Капитан Мендоса я съзира с известна изненада. От тази сутрин той бе наблюдавал движението на корабните лодки и бе отгатнал какво става. Той е със заговорниците, но неговият кораб досега бе останал извън акцията. Лодката приставя, алгуасилът се качва на кораба.

– Ето известие от адмирала.

Мендоса отваря плика. Покана да се яви на борда на „Три니다д“ за разговор; да отиде сам. Мендоса не може да съдържи усмивката си: малко грубичка хитрост – мисли си той. Ала вдига очи, среща погледа на алгуасила и тутакси престава да се усмихва; и тутакси престава да живее, защото кинжал пронизва гърдите му. В същия момент двайсетина въоръжени мъже, пристигнали на „Три니다д“ е друга лодка под командването на Дуарте Барбоса, зет на Магелан, завземат „Виктория“ и подчиняват екипажа. Магелан отново има три кораба на своя страна („Три니다д“, „Сантяго“, „Виктория“) срещу два вражески. Отговорът му бе светкавичен и удари там, където заговорниците най-малко очакваха. Още същия ден екипажите на „Консепсион“ и „Сан Антонио“ се предават, бунтът е смазан.

Сред хората на борда на „Три니다д“ имаше един, за когото името на Магелан означаваше само и единствено „покровителство, доброта, благост“. Това беше Енрике – малайски роб, купен в Малака. Енрике – около двайсет и шест годишен, по-кръстен, всеки ден благодареше, на бога, заедто му е дал такъв добър господар. Той би изпаднал в отчаяние, ако Магелан му върнеше свободата. Той знаеше, че мореплавателят му беше осигурил тази свобода в завещанието си, но не знаеше, че там Магелан бе предвидил и друго – да се вземат от наследството му десет хиляди мараведи за издръжката на бившия му роб, „заедто е станал християнин и за да моли господ за опасението на душата му“.

Енрике би умрял за Магелан. Когато видя как отхвъркна главата на Кесада, обезглавен за убийство след бунта на „Сан Хулиан“, той просто си помисли, че това е акт на справедливост, защото този капитан бе пожелал да посегне на такъв съвършен човек като Магелан.

Друг осъден в този процес бе Хуан де Картахена, сваленият

1. Полицейски агент във флота (исп.). Б.пр.

адмирал. Той помоли за милост, изтъквайки факта, че не е проливал кръв.

– Тъй да бъде – съгласи се Магелан, – няма да бъдете екзекутиран.

Картахена бе изоставен на пустия, негостоприемнен бряг, в компанията на един свещеник, който също бе участвувал в заговора.

Енрике бе събудил любопитство при пристигането си в Лисабон – тогава и той самият се учудваше на всичко. После свикна. Въпреки това и той като всички бе изненадан от появата на патагонците. Първият от тези диваци се показва още преди флотилията да вдигне котва от Сан Лука. Като видя испанците, той започна да танцува, сипейки пясък върху главата си.

– Направете като него – нареди Магелан на моряците си. – Изглежда, че е нещо като поздрав.

Генерал-капитанът не се лъжеше – дивакът се сприятели с тях, последваха го и другите. Бяха много едри, облечени с кожи. Испанците гледаха огромните им крака и си казаха: „Патагаос“, оттам и името. Отношенията с диваците щяха да си останат прекрасни, а и Магелан наистина не желаше да се отнася зле е туземците – поведението му към Енрике беше достатъчно доказателство за това, но той изпълняваше заповед, трябваше да отнесе в Европа човешки образци. Колумб го бе сторил, сега искаха да видят неговите диваци. И тъй патагонците бяха пленени с хитрост: натовариха ги с подаръци така, че да не могат да си движат ръцете, и тогава им сложиха вериги на глезените, убеждавайки ги, че са бижута. Оковани, те виеха от отчаяние, и скоро умряха поради липса на подходяща храна.

Видът и поведението на тези патагонци бяха описани със забележителна за епохата точност от един друг участник в експедицията, който не беше нито испанец, нито португалец, нито малаец. Един ден Карл V бе дал аудиенция на млад италианец, издънка на стара благородническа фамилия от Виченца.

– Сир – бе казал Антонио Пигафета, – желая да получа честта да участвувам в експедицията на адмирал Магелан. За да я опиша.

Кралят бе казал „да“, мислейки, и то с основание, че приключение, което не е описано, все едно че не е ставало. Пигафета трябва да е показал голяма дарба за наблюдение, а и си е служил леко с перото. Без него биха липсвали почти всички живи описания за епопеята на Магелан.

Протоктът през новия континент бе достигнат на 21 октомври 1520 година, в края на един период, който членовете на експедицията, не

подозирайки какво ги чака в бъдеще, нарекоха голгота. След зимуването в ледената пустош и тежката работа по ремонта на корабите, след загубата на „Сантяго“, изпратен на разузнаване (за щастие екипажът беше спасен), отчайващото сновене покрай брега, от север към юг, бе започнало отново. Изследваше се всяко заливче, всяка ивица земя, владена в морето, и всеки път все същото разочарование. Чувствайки върху себе си желязната ръка на Магелан, испанските офицери се подчиняваха сред тежко мълчание. Човекът, който бе подложен на най-голямо изпитание, истинска морална голгота, беше естествено Магелан. Всеки изминат безуспешен ден го доближаваше до мига, в който той трябваше да признае поражението и да даде позорната заповед за завръщане.

Когато експедицията обходи Носа на девиците – Магелан кръщаваше една след друга новооткритите земи, – никой не помисли, че морското пространство пред тях би могло да бъде тъй желаният проток. „Това е фиорд“ – казваха пилотите. Високите брегове, тъмната и дълбока вода действително напомняха за крайбрежните криволици на северните страни. За кой ли път, противно на общото мнение, Магелан изпрати два от своите кораби да изследват брега.

Той ги видя как се отдалечават и ги чака четири дни, през които излезе силна буря. Всеки на борда на „Тринидад“ мислеше, че разузнавачите са били изхвърлени на брега и са претърпели корабокрушение. На петия ден оръдейни изстрели екнаха между високите брегове и миг след това се появиха двата кораба, вдигнали всичките си флагове.

Капитаните докладваха на Магелан, че не са могли да стигнат края на така наречения фиорд. Бреговете не се стесняваха – това подобие на канал, напротив, се разширяваше и водата беше все тъй дълбока и все тъй солена. Сиреч не можеше да става дума за река.

– Да тръгваме! – рече генерал-капитанът.

Цял месец и е трябвало на експедицията, за да прекоси онова, което по-късно бе наречено Магеланов проток. Когато човек погледне на картата, веднага се вижда, че не става дума за проток, а за коридор, или по-скоро за лабиринт, дълъг около шестотин километра, и се разбира защо след години са предпочитали хиляди пъти да заобиколят нос Хорн по на юг. Бреговете на Магелановия проток са били осеяни със скелети на разбити кораби. И днес още с картите и с модерните средства за мореплаване преминаването по този лабиринт е добра препоръка за мореплавателя. На времето е било цял подвиг да преведеш оттам четири кораба без злополука.

Цареше мъртвешка тишина; крайбрежните склонове изглеждаха

металически. В далечината – планини, покрити със сняг. Нито знак за човешко присъствие. Първия ден Магелан изпрати една лодка на сушата. На каменистия плаж, в подножието на високите стръмни брегове, моряците намериха само една мъртва акула. Ала през нощта на брега пламнаха огънове. На другия ден нова разузнавателна експедиция откри само едни изоставени гробища и нищо повече. А през следващата нощ – нови огънове. „Земя на огньовете“ – казаха моряците. Никой никога не е видял там жива душа.

Каналът непрестанно се браздеше в разклонения. Магелан търпеливо изследваше всеки ръкав. Ден след ден експедицията напредваше на запад. Водата беше все тъй солена и дълбока, но лека-полека бреговете ставаха по-малко злокобни. Вместо оголени скали се виждаха гори и даже ливади. Екипажите слязоха на земята и пиха от свежи извори – каква разлика от блудкавата вода на борда! Заеха се с риболов. Една малка река, гъмжаща от сардини, бе наречена „реката на сардините“.

Попаднал в едно ново разклонение, Магелан раздели флотилията, изпращайки „Сан Антонио“ и „Консепсион“ на югоизток, а той самият, с „Тринидад“ и „Виктория“, се насочи към един канал на северозапад. Няколко дни по-късно, на 28 ноември 1520 година, каналът се разшири и пред очите на моряците от „Тринидад“ се ширна безкрайната линия на хоризонта – открито море!

Набит, с тъмни очи, с прошарена брада, генерал-капитанът стоеше изправен на кърмата, смълчан като другите, загледан в хоризонта. Видяха го как пристъпва напред, накуцвайки, и спира. Всички го гледаха, чакаха какво ще каже. Ала по лицата им се изписа огромно изумление. Застинал като статуя, все тъй загледан в огромното море, генерал-капитанът плачеше.

КРАЙ

© Жорж Блон
© 1983 Ася Къдрева, превод от френски

Сканиране, разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2008

Издание:

15 морски истории
Френска, първо издание
Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1983
Рецензент Бояна Петрова
Преводач Ася Къдрева
Редактор Панко Анчев
Художник Димитър Трайчев
Худ. редактор Иван Кенаров
Техн. редактор Добринка Маринкова
Коректори Светла Димитрова, Мария Филипова
Дадена за набор на 29.VII.1983 г. Подписана за печат на 5.XI.1983 г. Излязла от печат
м. декември 1983 г.
Изд. № 1700. Формат 60×90/16. Печ. коли 14,75. Изд. коли 14,75
УИК 10,56 Цена 1,40 лв. ЕКП 9536622311; 6126–18–83. Пор. № 210
ДЧ 840–32
Печат: ДП „Стоян Добрев-Странджата“, Варна
с/о Jusautor, Sofia

15 histoires de mer
Gautier-Languereau, 1966

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/9415>]